

Oponentenský posudok na habilitačnú prácu

Autor:	RNDr. Tomáš Kostecký, CSc.
Názov práce:	GEOGRAFICKÝ KONTEXT JAKO FAKTOR OVLIVŇUJÍCÍ LIDSKÉ PROŽÍVÁNÍ, CHOVÁNÍ A JEDNÁNÍ – PŘÍSPĚVEK SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE OSTATNÍM SPOLEČENSKÝM VĚDÁM
Vysoká škola:	UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PŘÍRODOVEDĚCKÁ FAKULTA
Rok:	2020

Charakteristika práce

Habilitačná práca RNDr. Tomáša Kosteckého, CSc. je súborom textov, ktoré dokumentujú široké spektrum záujmov, pohľadov a skúseností autora s oblasťou humánno-geografických (sociálnogeografických) problémov. Ide o štúdie publikované v období medzi rokmi 1994 a 2018. Na jednej strane sú to práce s výlučne teoreticko-metodologickým obsahom, na strane druhej práce empirickej povahy.

Posudzovaná habilitačná práca sa v prvej časti venuje teórii spojenej s problematikou geografického kontextu ako faktora, ktorý ovplyvňuje prežívanie, správanie a konanie človeka. V tejto časti práce autor postupne vymedzuje cieľ práce, definuje, resp. upresňuje niektoré kľúčové pojmy, prezentuje pohľad na to, ako rôzne spoločenské vedy a vedy o človeku študujú prežívanie, správanie, konanie a ich kontext, pričom osobitnú pozornosť venuje mechanizmom, ktorými geografický/priestorový kontext pôsobí. Nasleduje zhrnutie základných výsledkov, diskusia a stručný záver. Teoretické vstupy dokumentuje jednotlivými publikovanými prácami. Pracuje s bohatým arzenálom literárnych zdrojov, čo svedčí o jeho dobrej orientácii v zahraničnej (najmä anglicky písanej), ale aj domácej literatúre.

Do druhej časti habilitačnej práce predkladateľ zaradil pätnásť vybraných publikácií zo svojich doterajších vedecko-výskumných aktivít v teoretickej i aplikovanej rovine, v ktorých vychádza z niekoľkých oblastí prístupov implementovaných v rámci humánno-geografického výskumu. Postupne prezentuje jednotlivé publikované príspevky venované geografickému kontextu ako faktoru ovplyvňujúcemu politické správanie, geografickému kontextu ako faktoru ovplyvňujúcemu sociálne a sociálno-ekonomické nerovnosti a napokon geografickému kontextu, ktorý ovplyvňuje formovanie sociálno-vednej teórie.

Význam dosiahnutých výsledkov pre rozvoj odboru sociálna (humánna) geografia

Habilitačný spis je nepochybne významným príspevkom pre rozvoj odboru, ktorý sa orientuje na (časovo)priestorové aspekty fungovania čoraz zložitejšieho systému človek –, resp. spoločnosť – prostredie. Preto predkladateľom dosiahnuté výsledky výskumu geografických kontextov z pohľadu sociálnej (humánnej) geografie sú dôležité pre hodnotenie

vývoja a rozhodovanie o budúcom rozvoji sociálno-priestorových systémov. Vzhľadom na komplexnosť problematiky si takýto výskum vyžaduje integráciu širokej škály metód a prístupov. Za pozitíva práce možno považovať i to, že niektoré výskumy uskutočnené v širších vedeckých tímoch boli publikované v (scientometricky kvalitných) periodikách a monografiách. Početné spoluautorstvá poukazujú na schopnosť autora pracovať v kolektívoch odborníkov a nejednom prípade ich aj viesť

Aktuálnosť obsahu habilitačnej práce

Problematika kontextov je najmä v ostatnom štvrtstoročí vnímaná mnohými odborníkmi z viacerých okruhov spoločenských, humanitných, ale aj environmentálnych vedných disciplín ako mimoriadne aktuálna najmä preto, že sa snaží reflektovať extrémnu zložitosť a mimoriadnu dynamiku postmodernej spoločnosti. Koncept kontextu je veľmi rozšírený napr. v sociálnej antropológii, lingvistiky, filozofii, histórii a jeho definície (ponímanie) sa menia podľa špecifik rôznych vedných disciplín. Pojem (alebo ustálené spojenie) geografický kontext je veľmi často používaným nielen v geografii, ale v mnohých vedných disciplínach o človeku, spoločnosti a prostredí. Pri podrobnom štúdiu (predovšetkým teoreticky orientovanej) geografickej literatúry zisťujeme, že uvedenému pojmu (prípadne konceptu) sa venuje pomerne malo pozornosti. Pravdepodobne najviac zdrojov nájdeme v štúdiách z problematiky geografie času (napr. Ellegaard 1999 a 2019, Ira 2001 a Mei-po Kwan 2012). Preto snahu habilitanta „zastrešiť“ svoje publikované práce teoretickým úvodom, ktorý sa venuje problematike geografického kontextu považujem za záslužný čin. Dr. Kostelecký sa uvedenou problematikou implicitne zaoberá dlhšie obdobie a je zrejmé, že je motivovaný dlhodobým odborným záujmom a nie krátkodobou vlnou „módnosti“.

Zhodnotenie vedeckých metód použitých v habilitačnej práci

Metódy použité v jednotlivých príspevkoch zaradených do habilitačného spisu sú veľmi rôznorodé a sú ďalším dôkazom odbornej zdatnosti predkladateľa. V jednotlivých častiach sú použité najrôznejšie metódy od najjednoduchších (ako napríklad popis) až po sofistikované matematicko-štatistické techniky. Široká škála zahŕňa nielen kvantitatívne, ale aj kvalitatívne metódy. Autor použil metódy aplikované v spoločenských vedách a vedách o človeku, najmä v humánnej geografii a sociológii. Z praktického hľadiska je potrebné oceniť skutočnosť, že aplikované metódy prispeli ku kvalifikovaným analýzám a syntézam časovo-priestorovej dynamiky spoločnosti, ako aj k diagnózam aktuálneho a prognózam ďalšieho možného vývoja zložitého systému vzťahov „človek – prostredie“, resp. „spoločnosť – prostredie“.

Poznámky a námety na diskusiu

Samotný názov habilitačnej práce „*Geografický kontext jako faktor ovlivňující lidské prožívání, chování a jednání – příspěvek sociální geografie ostatním společenským vědám*“ evokuje niektoré otázky. Pri podrobnom štúdiu nielen teoretického úvodu, ale predovšetkým pri podrobnej analýze jednotlivých článkov sa zdá, že z hľadiska obsahu skôr ide o príspevok

humánnej geografie. Predovšetkým v značnej časti britskej a americkej geografie (ako aj v geografiách anglofónneho prostredia) je sociálna geografia vnímaná buď ako jedna zo subdisciplín humánnej geografie (napr. Warf, B., ed. 2006, Gregory et al., eds. 2009, Kitchin, a Thrift, eds. 2009), alebo jeden z prístupov aplikovaných v humánnej geografii. V ostatných desaťročiach sa moderná humánna geografia stala rozmanitejšou a viacej sa venuje aj teoretickým a epistemologickým zmenám nielen v humanitných a spoločenských, ale aj prírodných vedách (Kitchin a Thrift, eds. 2009). Niektoré jej subdisciplíny, resp. prístupy (ako napr. behaviorálny a humanistický) možno jednoznačne zaradiť medzi prístupy uplatňované v humanitných vedách.

V podkapitole „*Jak studujú prožívání/chování/jednání a jejich kontext různé společenské vědy*“ sa dr. Kostecký zaoberá prístupmi spoločenských vied. V striktnejšom členení vied ide o spoločenské vedy a vedy o človeku. Ako prvú uvádza psychológiu (vedu o človeku a jeho psychike), okrem nej uvádza právo (právne vedy sú na rozhraní spoločenských vied a vied o človeku), politológiu a sociológiu. Paradoxne historicky najviac s geografiou previazaná antropológia (najmä sociálna) v stručnom prehľade chýba. V západnom (západoeurópskom a severoamerickej) vedecko-výskumnom priestore existuje od konca 19. storočia nepretržitá spolupráca medzi geografiou a antropológiou. Napr. Švédska spoločnosť pre antropológiu a geografiu (Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi) je vedecká učená spoločnosť (založená 1877), ktorá v tomto vzájomnom prepojení zostáva dodnes. Na viacerých univerzitách v anglo-americkom prostredí existujú spoločné pracoviská – katedry a ústavy geografie a (sociálnej) antropológie. Spoločné a zároveň efektívne kooperujúce pracoviská a študijné programy nájdeme na viacerých univerzitách (napr. University of Sussex, University of Edinburgh, University of St Andrews, Louisiana State University, University of Wisconsin-Eau Claire, Eastern Washington University, Colorado State University, University of Northern British Columbia). Navyše, existujú mnohé práce, ktoré sa otázkou kontextu a kľúčového analytického konceptu v sociálnej a kultúrnej antropológii zaoberajú (pozri napr. Dilley, ed. 1999 a Dilley 2002).

V časti 1.2 venovanej definíciám niektorých pojmov autor dizertačnej práce definuje aj geografický kontext. Pod týmto pojmom rozumie systém vzájomne previazaných lokálnych, regionálnych, národných a globálnych faktorov, ktoré ovplyvňujú život jednotlivca aj život teritoriálne definovaných ľudských komúní. Geografický kontext v jeho definícii zahŕňa priestorový kontext, ale neobmedzuje sa len naň. Obsahuje navyše „komplexne geografickú podobu unikátneho miesta ako priesečníka vzťahov a ľudmi prisudzovaných významov s jeho špecifickými sociálno-geografickými, ako aj fyzicko-geografickými špecifikami. Podľa T. Kosteckého nie je možné geografický kontext redukovať na to, čo je možné merať pomocou fyzických vzdialeností. V súvislosti s uvedenou definíciou sa ponúkajú zásadné otázky. Ak priestor neexistuje bez času, je teda integrálnou súčasťou časopriestoru? Môže „časopriestorovosť“ geografického kontextu lepšie vystihnúť ľudské správanie a prežívanie miesta? Domnievam sa, že geografický kontext sa striktno neviaže na jeden časový moment, ale spája sa s konkrétnou „udalosťou“, podmienenou časovo-priestorovým správaním človeka a správaním sa človeka v časopriestore.

V časti 2 autor habilitačnej práce kvalifikovane a prehľadne zhrnul základné výsledky vybraných publikácií. V rámci záverečných častí podkapitol 2.1 a 2.2 sa pokúša formulovať stručné odpovede na otázky: Ako geografický kontext ovplyvňuje politické správanie? Ako geografický kontext ovplyvňuje sociálno-ekonomické nerovnosti? V súvislosti s otázkou Ako geografický kontext ovplyvňuje formovanie spoločenskovedných teórií? autor vyjadruje presvedčenie, že geografický kontext ovplyvňuje nielen to, aké praktické a teoretické otázky

sú vedcami označované za relevantné, a to, akým spôsobom o praktických i teoretických otázkach vedci uvažujú, ale napokon aj to, či vôbec a do akej miery a v akej podobe sú myšlienky a teórie vytvorené v rôznych geografických kontextoch prijímané, resp. ako sú interpretované, či reinterpretované. V súvislosti s takto formulovanou otázkou navrhujem, aby sa habilitant v diskusii pokúsil podrobnejšie špecifikovať svoju odpoveď k záverom týkajúcich sa tretej skupiny publikovaných článkov.

Záver

Práca dokumentuje viacozmernosť odborného zaujmu habilitanta o problematiku geografického kontextu ovplyvňujúceho viaceré aspekty ľudského správania, ktorý zahŕňa nielen teoreticko-metodologickú rovinu, ale aj praktické implementácie obsiahnuté v publikovaných príspevkoch.

Jednotlivé príspevky spolu akcentujú nevyhnutnosť vytvárať integrované pohľady na ľudské aktivity v časopriestore založené na modernom chápaní geografických kontextov. Habilitačná práca dr. Kosteleckého potvrdzuje jeho dobrú orientáciu v otázkach spojených s viacerými uvedenými aspektmi a veľmi dobrú schopnosť s uvedenou témou vedecky pracovať. Práca dokazuje tiež i to, že u autora existujú predpoklady naďalej vedecky a pedagogicky rozvíjať uvedenú problematiku, zverejňovať jej výsledky v časopisoch a na vedeckých a odborných podujatiach medzinárodného významu, viesť výskumné tímy a organizovať vedecké podujatia. Odporúčam predložený súbor prác prijať na obhajobu habilitačnej práce a navrhnúť jeho autora podľa zákona o vysokých školách na vymenovanie za docenta v odbore *regionálni a politická geografie*.

Bratislava .07. 08. 2020

prof. RNDr. Vladimír Ira, CSc.
Geografický ústav SAV, Bratislava
geogira@savba.sk

Zoznam citovanej literatúry v posudku:

- Dilley, R. M. ed. (1999). *The Problem of Context: Perspectives from Social Anthropology and Elsewhere*. New York-Oxford: Berghahn.
- Dilley, R. M. (2002). The Problem of Context in Social and Cultural Anthropology. *Language and Communication*, 22, 4, 437-456. DOI: 10.1016/S0271-5309(02)00019-8
- Ellegård, K. (1999). A time-geographical approach to the study of everyday life of individuals—a challenge of complexity. *GeoJournal*, 48, 167–175.
- Ellegård, K. (2018): *Thinking Time Geography: Concept, Methods and Applications*. London: Routledge DOI: 10.4324/9780203701386.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S., eds. (2009). *The Dictionary of Human Geography (5th Edition)*. Malden, MA and Oxford: Wiley-Blackwell.
- Ira, V. (2001). Geografia času: prístup, základné koncepty a aplikácie. *Geografický časopis*. 53, 3. 231–246.
- Kitchin, R., Thrift, N., eds. (2009). *International Encyclopedia of Human Geography*. Amsterdam and Oxford: Elsevier.
- Mei-Po Kwan (2012). The Uncertain Geographic Context Problem, *Annals of the Association of American Geographers*, 102, 5, 958-968. DOI: 10.1080/00045608.2012.687349
- Warf, B., ed. (2006). *Encyclopedia of Human Geography*. London: Sage.